

Lausunto

4.3.2021

VN/874/2021

VN/874/2021-STM-8

Työ- ja elinkeinoministeriö

STM:n lausunto työ- ja elinkeinoministeriölle käytetyn ydinpolttoaineen ja radioaktiivisen jätteen huollon toimintapolitiikka ja kansallinen ohjelma asiakirjan päivityksestä ja siihen liittyvästä strategisesta ympäristövaikutusten arvioinnista (SOVA)

Työ- ja elinkeinoministeriö on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä lausuntoa vuonna 2015 komissiolle toimitetun ydinturvadirektiivin (2011/70/Euratom) edellyttämän käytetyn ydinpolttoaineen ja radioaktiivisen jätteen toimintapolitiikka ja kansallinen ohjelma asiakirjan päivityksestä ja siihen liittyvästä strategisesta po. ohjelmaan liittyvästä ympäristövaikutusten arvioinnista. Vuonna 2015 tehtyyn ja komissiolle toimitettuun asiakirjaan ei liittynyt ohjelman strategista ympäristövaikutusten arviointiselostusta. Nyt lausuttava asiakirja on suunnitelma sekä po. toimintapolitiikan ja ohjelman laatimisesta sekä siihen liittyvästä käytetyn ydinpolttoaineen ja radioaktiivisten jätteiden huollon ympäristövaikutusten strategisesta SOVA-lain (200/2005) sekä sitä täydentävän valtioneuvoston SOVA-asetuksen (347/2005) direktiivin mukaisesta arvioinnista (jäljempänä SOVA-arviointi). Suomen raportissa on sekä po. jätteiden toimintapolitiikka että siihen liittyvä kansallinen ohjelma yhdistetty samaan asiakirjaan. Toimintapolitiikalla tarkoitetaan käytetyn ydinpolttoaineen ja radioaktiivisten jätteiden huoltoon valittua strategiaa ja ohjelmalla sitä, miten strategiaa toimeenpannaan käytännössä.

Ydinlaitosten ulkopuolella syntyvien radioaktiivisiin jätteisiin (teollisuuden umpilähteet, opeus ja tutkimus, terveydenhuolto ja ns. vallitseviin altistustilanteisiin liittyvät radioaktiivisia aineita sisältävät jätteet) liittyvän jätehuollon kansallisen toimintapolitiikan ja ohjelman em. ydinturvadirektiivin edellyttämä raportointi Euroopan Unionin komissiolle on määritelty Säteilylain (859/2018) 87 §:ssä. Pykälän mukaan sosiaali- ja terveysministeriö laatii yhdessä Säteilyturvakeskuksen kanssa radioaktiivisten jätteiden jätehuollon kansallisen ohjelman, jossa esitetään radioaktiivisten jätteiden huollon yleiset tavoitteet ja periaatteet, jätteiden määrät, sijaintipaikat sekä arvio jätehuollon kustannuksista ja aikatauluista. Po. pykälän toisessa momentissa edellytetään toimintapolitiikan ja kansallisen ohjelman SOVA-arviointi. Suomi on yhdistänyt työ- ja elinkeinoministeriön vastuulla olevan käytetyn ydinpolttoaineen huollon toimintapolitiikan ja kansallisen ohjelman raportoinnin Euroopan unionin komissiolle sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla olevaan radioaktiivisten jätteiden toimintapolitiikan ja kansallisen ohjelman raportoinnin kanssa.

SOVA-laki ja –asetus perustuvat SOVA-direktiiviin (2001/42/EY). Lisäksi SOVA-lailla ja –asetuksella toimeenpannaan ne aineelliset säännökset, jotka olivat tarpeen YK:n Euroopan

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Sosiaali- ja terveysministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 33
00023 Valtioneuvosto

Merittullinkatu 8
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

02951 63415
+358 2951 63415

kirjaamo@stm.fi
stm.fi

talouskomission yleissopimukseen valtioiden rajat ylittävien ympäristövaikutusten arvioinnista liitetyn, Kiovassa 2003 Kiovassa strategisesta ympäristöarvioinnista arvioinnista tehdyn pöytäkirjan (SopS 69/2010) hyväksymiseksi. Työ- ja elinkeinoministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö ovat yhdessä kilpailutuksen kautta valinneet konsultin (Ramboll Finland Oy) tekemään po. SOVA-arvioinnin. Nyt lausuttavan suunnitelman päätavoitteena on luoda sellainen kansallisen tason po. jätteiden päivitetty toimintapolitiikka ja kansallinen ohjelma, jolla voidaan edesauttaa vielä avoimena olevien asioiden tunnistamista ja mahdollisten ratkaisuvaihtoehtojen löytämistä. Päivitettyä ohjelmaraporttia halutaan käyttää aiempaa enemmän erityisesti radioaktiivisten jätteiden jätehuollon kehittämisen välineenä.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että Suomessa radioaktiivisten jätteiden huolto, joka on ensisijaisesti toiminnan harjoittajien vastuulla ja vasta toissijaisesti valtion vastuulla. Nyt lausuttavassa suunnitelmassa on viitattu kauppa- ja teollisuusministeriön vuoden 1983 päätökseen (21/813/83 KTM 28.11.1983), joka ohjasi myös sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla olevien radioaktiivisten jätteiden huoltoa. Se on Suomessa järjestetty sosiaali- ja terveysministeriön sekä Teollisuuden Voiman kesken tehdyllä sopimuksella, joka mahdollistaa esimerkiksi terveydenhuollosta, opetuksesta, tutkimuksesta sekä teollisuudesta peräisin olevien radioaktiivisten pienjätteiden välivarastoinnin Olkiluodon ydinvoimalaitosjäteluolassa sijaitsevaan huoneeseen ja sieltä niiden loppusijoittamisen keskiaktiivisten jätteiden siloihin. Kun toiminnanharjoittajat ovat toimittaneet pienjätteensä tähän Olkiluodossa sijaitsevaan valtion pienjätevarastoon, heidän huolehtimisvastuunsa päättyy. Säteilyturvakeskus on operatiivisesti vastuussa välivarastointitilasta.

Teollisuuden tuhansista umpilähteistä osa päättyy sopimus pohjaisesti myyjille, jotka toimittavat ne ulkomaille käsittelyyn, välivarastointiin ja loppusijoitukseen ja osa päättyy valtion pienjätevarastoon. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa myös, että nyt lausuttavassa suunnitelmassa oikein todetaan radioaktiivisten jätteiden volyymin olevan hyvin pieni verrattuna ydinvoimalaitoksissa syntyvään radioaktiiviseen jätteeseen verrattuna.

Nyt lausuttavassa suunnitelmassa todetaan oikein, että suurimmalle osalle tutkimuksesta, lääketieteellisestä ja teollisuudesta käytöstä syntyvälle radioaktiiviselle jätteelle on olemassa toimiva jätehuoltoreitti eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta (erit. tietyt korkea-aktiiviset umpilähteet eli HASS lähteet). Vähemmälle huomiolle on toistaiseksi jäänyt vallitseviin altistusilanteisiin liittyviin radioaktiivisia jätteisiin liittyvä toimintapolitiikka. Uuden säteilylain 142 § edellyttää sosiaali- ja terveysministeriötä tekemään tähän liittyvän toimintasuunnitelman. Valtioneuvoston asetuksessa ionisoivasta säteilystä sen 49 §:ssä tarkennetaan toimintasuunnitelman sisältöä. Sen mukaan kansallisessa toimintasuunnitelmassa on otettava huomioon säteilyaltistusta mahdollisesti aiheuttavat radioaktiivisia aineita sisältävät altisteet, joita on syntynyt 1) päättyneistä toiminnoista, jotka eivät ole olleet viranomaisvalvonnassa tai joita ei ole säännelty kuten vastaavia toimintoja suunnitelman laadintahetkellä; 2) säteilyvaaratilanteista syntyneet altisteet; 3) radioaktiivisia aineita synnyttäneistä toiminnoista, joista vastuussa olevaa toiminnanharjoittajaa ei voida osoittaa; 4) luonnossa olevat radioaktiiviset aineet muissa kuin säteilylain 18 luvussa säädetyissä tilanteissa (esim. kaivosten jätteet ja teollisuuden kuonat) ja 5) 1–4 kohdassa tarkoitetuista tilanteista kuluttajan käyttöön tarkoitettuihin tuotteisiin päätyneet radioaktiiviset aineet lukuun ottamatta elintarvikkeita, rehuja, talousvettä ja rakennustuotteita.

Sosiaali- ja terveysministeriö toivoo, että konsultilla teetettävä SOVA-arviointi voisi kiinnittää erityistä huomiota vallitseviin altistusilanteisiin ja koettaisi hahmotella sellaisia toimintatapoja ja vastuuttamista, joilla ehkäistäisiin mahdollisesti syntyvää hallinnollista taakkaa ja ylisääntelyä ja turhia kustannuksia, koska em. vallitseviin altistusilanteisiin useimmiten liittyy hyvin pieniä terveysriskejä, mutta toimenpiteiden kohteena olevien jätemassojen volyymi voi olla hyvinkin suuri riippuen tilanteesta. Esimerkiksi kaivostoiminnassa syntyy jätteitä kymmeniä miljoonia tonneja vuodessa. SOVA-arviointia voitaisiin siten käyttää hyödyksi sosiaali- ja terveysministeriön laatiessa kansallista toimintasuunnitelmaa vallitsevien altistusilanteiden myötä syntyneisiin radioaktiivisten jätteistä huolehtimiseen, jotta niihin liittyviä menettelyjä voitaisiin kehittää ja vastuutahoja voitaisiin nimetä. Sosiaali- ja terveysministeriö toivoo, että SOVA-arvioinnissa pohdittaisiin myös yksittäisten HASS-lähteiden loppusijoitukseen liittyviä edelleen ratkaisemattomia kysymyksiä.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa tyydytyksellä, että 2017-9 istuneet YETI-työryhmän suositusten myötä käytetyn ydinpolttoaineen ja radioaktiivisen jätteen huollon toimintapolitiikkaan saatiin merkittäviä muutoksia, jotka mahdollistavat yhteistyön kaupallisin perustein alan toiminnanharjoittajien kesken käytetyn ydinpolttoaineen ja radioaktiivisen jätteen huollossa esimerkiksi kehittämällä lupamenettelyjä. YETI-työryhmän jälkeen tehty muutos ydinenergialakiin sallii voimayhtiöille nyt radioaktiivisten jätteiden käsittelyn. Aiemmat ydinvoimalaitosten käyttöluvut eivät sallineet radioaktiivisten jätteiden käsittelyä, ainoastaan niiden välivarastoinnin ja loppusijoituksen. Suomessa oli hetken aikaa epäjatkuvuutta noin viisi vuotta sitten radioaktiivisten jätteiden käsittelyssä, joka kuitenkin korjaantui nopeasti. Mikäli tällainen tilanne toistuisi eräs vaihtoehto olisi tällöin vastuussa oleville toiminnan harjoittajille pyrkiä neuvotteluun kaupalliselta pohjalta ydinlaitostoimijoiden kanssa ydinenergialakiin tehdyn muutoksen vuoksi.

Kansliapäällikkö

Kirsi Varhila

Lääkintöneuvos

Mikko Paunio

Jakelu työ- ja elinkeinoministeriö, linda kumpula, työ- ja elinkeinoministeriö

Tiedoksi Säteilyturvakeskus